

"YAZIK KI DÜNYA TARİHİ ÇOĞUNLUKLA TASVİR
EDİLDİĞİ GİBİ SADECE İNSAN CESARETİNİN
DEĞİL, İNSAN KORKAKLIĞININ DA TARİHİDİR."

STEFAN

ZWEIG

JOSEPH
FOUCHÉ

BİR POLİTİKACININ
PORTRESİ

10. BASKI
Çeviri: ZEHRA KURTEKİN

♥ can
modern

STEFAN ZWEIG
JOSEPH FOUCHÉ
BİR POLİTİKACININ PORTRESİ

Can Modern

Joseph Fouché: Bildnis eines politischen Menschen, Stefan Zweig

© 1996, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1996

10. basım: Mayıs 2019, İstanbul

Bu kitabın 10. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Emrah Serdan

Editör: Nükhet Polat

Düzeltili: Burçak Başpınar, Mert Tokur

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Saner Basım Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Litros Yolu 2. Matbaacılar Sit. No: 2/4 2BC 3/4

Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 35382

İç baskı ve cilt: Türkmenler Matbaacılık Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16-18

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 43087

ISBN 978-975-07-3366-6

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750733666

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

STEFAN ZWEIG
JOSEPH FOUCHÉ
BİR POLİTİKACININ PORTRESİ

BİYOGRAFI

Almanca aslından çeviren

Zehra Kurttekin

Stefan Zweig'in Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Dünün Dünyası, 1985

Amok Koşucusu, 1990

Yarının Tarihi, 1991

Lyon'da Düğün, 1992

İnsanlığın Yıldızının Parladığı Anlar,
1995

Günlükler, 1997

Satranç, 1997

Değişim Rüzgârı, 1998

Amerigo, 2005

Marie Antoinette, 2006

Sabırsız Yürek, 2006

Rotterdamlı Erasmus, 2008

Balzac, 2009

Macellan, 2010

Hayatın Mucizeleri, 2011

Montaigne, 2012

*Vicdan Zorbalığı Karşı ya da
Castellio Calvin'e*, 2014

Üç Usta: Balzac, Dickens, Dostoyevski,
2015

Mary Stuart, 2016

*Şeytanla Savaş: Hölderlin, Kleist,
Nietzsche*, 2017

*Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu - Bir
Kadının Hayatından 24 Saat*, 2017

*Kendi Hayatını Yazan Üç Yazar:
Casanova, Stendhal, Tolstoy*, 2017

Bir Kalbin Çöküşü, 2018

O Muydu?, 2018

STEFAN ZWEIG, 1881'de Viyana'da doğdu. Avusturya, Fransa ve Almanya'da öğrenim gördü. Savaş karşıtı kişiliğiyle dikkat çekti. 1919-1934 yılları arasında Salzburg'da yaşadı, Nazilerin baskısı yüzünden Salzburg'u terk etmek zorunda kaldı. 1938'de İngiltere'ye, 1939'da New York'a gitti, birkaç ay sonra da Brezilya'ya yerleşti. Önceleri Verlaine, Baudelaire ve Verhaeren çevirileriyle tanındı, ilk şiirlerini ise 1901'de yayımladı. Çok sayıda deneme, öykü, uzun öykünün yanı sıra büyük bir ustalıkla kaleme aldığı yaşamöyküleriyle de ünlüdür. Psikolojiye ve Freud'un öğretisine duyduğu yoğun ilgi, Zweig'in derin karakter incelemelerinde ifade bulur. Özellikle tarihsel karakterler üzerine yazdığı yorumlar ve yaşamöyküleri, psikolojik çözümlenmeler bakımından son derece zengindir. Zweig, Avrupa'nın içine düştüğü siyasi duruma dayanamayıp 1942'de Brezilya'da karısıyla birlikte intihar etti.

ZEHRA KURTTTEKİN, Sankt Georg Avusturya Kız Lisesi'ni bitirdikten sonra, Ankara Üniversitesi DTCF Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğrenim gördü. TRT İstanbul Radyosu'nda, sonra TRT İstanbul Televizyonu'nda sanat, kültür, edebiyat ve belgesel programları prodüktörü olarak görev yaptı. H.K. Laxness'ın *Atom Durağı*, Bertolt Brecht'in *II. Reich'in Korku ve Sefaleti*, Freidrich de la Motte Fouqué'nin *Undine ve Tılsımlı Yüzük*, Zeruya Şalev'in *Ve Yeniden Başlar Hayat*, E.T.A. Hoffmann'ın *Şeytanın İksirleri*, Thomas Mann'ın *Doktor Faustus* ve Stefan Zweig'in *Vicdan Zorbalığa Karşı ya da Castello Calvin'e, Joseph Fouché, Üç Usta: Balzac*,

Dickens, Dostoyevski, Kendini Hayatını Yazan Üç Yazar: Casanova, Stendhal, Tolstoy ve Şeytanla Savaş: Hölderlin, Kleist, Nietzsche gibi yazarların yapıtlarını Türkçeye kazandırdı.

Arthur Schnitzler'e sevgi ve saygıyla

İçindekiler

Önsöz	13
Birinci Bölüm: Yükseliş 1759-1793	17
İkinci Bölüm: “Lyon Kasabı” 1793	49
Üçüncü Bölüm: Robespierre’le Mücadele 1794	70
Dördüncü Bölüm: Direktuvar’ın ve Konsüllüğün Bakanı 1799-1802	104
Beşinci Bölüm: İmparatorun Bakanı 1804-1811	146
Altıncı Bölüm: İmparatora Karşı Mücadele 1810	176
Yedinci Bölüm: Zoraki <i>Intermezzo</i> 1810-1815	195
Sekizinci Bölüm: Napoléon’la Nihai Çatışma 1815 – Yüz Gün	213
Dokuzuncu Bölüm: Çöküş ve Tükeniş 1815-1820	251

Önsöz

Zamanının en güçlü, bütün zamanların en tuhaf adamlarından biri olan Joseph Fouché, yaşadığı dönemde pek az sevgiye mazhar oldu, gelecek kuşaklarca da adil değerlendirilmedi. St. Hélène Adası'ndayken Napoléon, Jakobenlerden Robespierre ve Carnot, Barras, Talleyrand – anılarında, ister kralcı ister cumhuriyetçi ya da Napoléon yanlısı olsunlar, bütün tarih yazarları, yazılarında Fouché'nin adını anar anmaz kalemlerinden ânında kan damlamaya başlar. Doğuştan hain, acınası bir entrikacı, köküne kadar sürünge mizaçlı, aşağılık polis ruhlu, profesyonel ahlaksız – hiçbir aşağılayıcı hakaret esirgenmez ondan; ne Lamartine ne Michelet ne de Louis Blanc onun karakterinin, daha doğrusu takdire şayan derecede kararlı karaktersizliğinin ciddiyetle izini sürmeyi dener. Kişiliği, gerçek hatlarıyla ilk olarak Louis Madelin'in (tüm diğer incelemeleri gibi büyük bölümü gerçek olgulara dayanan malzemesi sayesinde) o anıtsal nitelikteki biyografisinde ortaya çıkar; bu çalışmanın dışında ise tarih, dünyanın bir dönüm noktası içinde bütün partileri yönetmiş ve ömrü tümünden uzun olmuş, psikolojik düelloda Napoléon'u ve Robespierre'i alt etmiş bu adamı sessizce önemsiz figüranların arka sıralarına itmişti. Arada sırada bir Napoléon oyununda ya da Napoléon operetinde hâlâ hayaleti gezinir, lakin o zaman da çoğunlukla yan roledir, bayat, sematik, kurnaz bir polis bakanı rolünde; erken yaratılmış bir Sherlock Holmes misali; sık canlandırmalar her zaman arka plandaki rolleri, yan rollerle karıştırır.

Sadece bir kişi bu kendine özgü figürü, kendi büyüklüğün-

den ötürü büyük biri olarak görmüştür; üstelik de pek hafife alınmayacak biri: Balzac. Bu seçkin ve aynı zamanda her konunun can alıcı noktasına nüfuz eden, sadece zamanın seyirlik sahnesinde kalmayıp kulislerin arkasını da görebilen kafa, Fouché'yi hiç tartışmasız yüzyılının en ilginç karakteri olarak kabul etmiştir. Her tür tutkuyu, destansı nitelikte olanlar gibi, aşağılık addedilenleri de, kendi duygu kimyasında tamamen eşdeğer elementler olarak görmeye, eksiksiz bir suçlu olan Vautrin ile bir ahlak dehası olarak Louis Lambert'e aynı ölçüde hayran olmaya, ahlaki olanla olmayan arasında asla ayırım gözetmemeye, insanı her zaman sadece iradesinin gücü ve tutkularının yoğunluğuyla ölçmeye eğilimli biri olarak Balzac, devrim ve imparatorluk döneminin bu en çok hakarete uğramış, yerilmiş, kasten gölgede bırakılmış insanını özenle bulup ortaya çıkarmıştır kendi açısından. "Napoléon'un hiçbir zaman etkileyemediği yegâne bakan," olarak adlandırır bu "*singulier génie*"¹ kişiliği, "*la plus forte tête que je connaisse*,"² diye betimler onu ve başka yerde, "davranışları, yüzeyden görünenin altında, o anda açıklanamayan, ancak sonraları anlaşılabilen türden bir derinliğe sahip şahsiyetlerden biri" olduğunu söyler. Bunlar Fouché'nin ahlaki nedenlerle uğradığı hakaretlerden büyük ölçüde farklı gelir kulağa! *Karanlık Bir İş* romanında ise bu "iç karartıcı, derin ve az tanınan, alışılmamış kişiliğe" ayrı bir sayfa ayırır: "Fouché'nin, Napoléon'a bir bakıma korku veren kendine has dehası," diye yazar, "bir anda ortaya çıkmadı. Bu tanınmamış Konvansiyon üyesi, döneminin en sıra dışı ve aynı zamanda en haksız biçimde yargılanan adamlarından biri, ancak buhranlar esnasında bulunduğu noktaya gelebilirdi. Direktuar yönetiminde, geçmişte doğru değerlendirerek geleceği görebilen, derinlik sahibi adamlar mertebesine yükseldi; arkasından, orta karar bazı oyuncuların sahnede üzerlerine aniden düşen ışıla aydınlanıp birdenbire fevkalade başarılı yorumculara dönüşmeleri gibi, 18 Brumaire Darbesi esnasında birdenbire yeteneklerini kanıtlayarak ortaya çıktı. Manastır terbiyesiy-le yetişmiş, önceleri mensubu olduğu Dağlılar Partisi'nin³ bütün

1. (Fr.) Benzersiz deha. (Y.N.)

2. (Fr.) Tanıdığım en sağlam kafa. (Ç.N.)

3. Montagnardlar. Fransız Devrimi sırasında burjuvazinin radikal kanadını oluşturan Konvansiyon üyeleri. (Ç.N.)

sırlarını bilen, aynı zamanda, en sonunda aralarına katılacağı kralcılar da yakından tanıyan bu solgun yüzlü adam, politik arenanın sorunlarını ve eylemlerini suskunluk içinde ağır ağır incelemiştir; Bonaparte'ın sırlarını görebiliyor, ona yararlı tavsiyelerde bulunuyor ve değerli bilgiler veriyordu; (...) o an için ne yeni ne de eski arkadaşları onun, aslen idari yeteneklerden oluşan dehasının çapını kestirebiliyordu: Bütün tahminleri isabetliydi ve inanılmaz derecede keskin bir görüşe sahipti.” Böyle diyor Balzac. Fouché'ye ilk olarak dikkatimi yönelten şey, onun bu teveccühüdür ve ben yıllardır, fırsat buldukça Balzac'ın, “insanlar üzerinde Napoléon'dan daha fazla nüfuzu olan kişi,” diye övdüğü bu adamın peşine düşmüşümdür. Lakin Fouché, yaşarken olduğu gibi, tarihte de bir arka plan figürü olarak kalmayı başarmıştır; yüzünü de kartlarını da göstermekten pek hoşlanmaz. Neredeyse her zaman olayların içinde, partilerin içinde, görevinin anonim kisvesi altında, saatin içindeki mekanizma gibi görünmez bir biçimde çalışır ve olayların kargaşası arasında, izlediği yolun en keskin dönemeçlerinde bile, uçar kaçır görüntüsü nadiren yakalanabilir. Ve daha da tuhafı! Fouché'nin uçar kaçır yakalanan bu görüntülerinin hiçbiri ilk bakışta bir diğere benzemez. 1790'da papaz öğretmeniyken 1792'de kilise yağmacısı, 1793'te komünistken beş yıl sonra multimilyoner olan ve bir on yıl sonra da Otranto dükü olan şahsın aynı tene ve saçlara sahip aynı kişi olduğunu tasavvur etmek epey gayret gerektirir. Lakin Yeniçağ'ın bu eksiksiz Makyavelisti gösterdiği değişimlerinin çarpıcılığı ve karakteri, daha doğrusu karaktersizliği bakımından gözümde çok daha ilginç bir nitelik kazanmış, tamamen arka planda ve gizlilik içinde kalmış politik hayatı giderek daha cezbedici, kişiliği ise daha tuhaf hatta şeytanca gelmiştir. Böylece hiç beklenmedik bir biçimde, sırf ruhbilimsel bir ilgiyle, yaşadığımız dünyanın en tehlikeli entelektüel türü olan, tam olarak araştırılmamış, araştırılmayı bekleyen, oysa araştırılması çok gerekli olan diplomat biyolojisine bir katkı olarak Joseph Fouché'nin hikâyesini yazma noktasına vardım.

Joseph Fouché'ninki kadar kendine özgü ve anlamlı olsa da, bu denli ahlakdışı bir mizacın yaşamöyküsünün zamanımızın görmezden gelinemez beklentilerine ters düşeceğini biliyorum. Çağımızın istediği ve hoşlandığı şeyler kahramanlık destanı niteliğinde biyografilerdir; politik açıdan yaratıcı, lider kişi-

liklerinden yoksun olduğu için seçkin örnekleri geçmişlerde aramaktadır. Ben, kahramanlık destanı niteliğindeki biyografilerin ruhu besleyen, gücü artıran, kişiyi manen yücelten kudretini asla küçümsemem. Plutharkos zamanından bu yana bunlar, yükselen her nesil, her yeni gençlik için gereklidir. Lakin özellikle de politika alanında, tarihin yanıltıcı bir nitelik kazanması tehlikesini taşır; şöyle ki ezelden beri, önderlik eden mizaçların gerçekten de dünyanın kaderini tayin etmiş oldukları kanaatini uyandırır. Destansı mizaçta biri şüphesiz salt varoluşuyla bile onlarca, yüzlerce yıl hayata manen egemen olur; ancak yalnızca manen. Gerçek hayatta, politikanın etki alanında ise –bütün politik inançlıklar için uyarı olarak bunun altı çizilmelidir– üstün kişilikler, safiyane ideallerin insanları nadiren önemli olurlar; önemli olanlar çok daha değersiz ama becerikli türlerdir: arka plan tipleri. 1914 gibi 1918’de de, savaşa ve barışa dair, dünya tarihine dair kararların, akılla ve sorumlulukla değil, arkada kalan, şüpheli karakterdeki ve zekâsı yetersiz insanlarca alındığını gördük. Ve halkların inanarak çocuklarını ve geleceklerini emanet ettikleri politikanın sorgulanması ve çoğunlukla kabul edilmez oyunlarında, diplomat dediğimiz, el çabukluğunda, laf ebeliğinde mahir, sağlam sinirlere sahip o malum profesyonel serüvencilerin, uzak görüşlü, sağlam görüşlere sahip ahlaklı adamlara galebe çaldığını görüyor, yaşıyoruz her gün yeniden. Gerçekten de Napoléon’un yüz yıl önce söylediği gibi, politika “*la fatalité moderne*”, “çağdaş yazgı” haline gelmişse eğer, bizler de karşı savunma olarak bu güçlerin arkasındaki insanları, dolayısıyla onların iktidarlarının tehlikeli gizemini öğrenmeliyiz. Joseph Fouché’nin hayat hikâyesi de politik insan tipolojisine böyle bir katkı olsun.

Salzburg, Güz 1929

Birinci Bölüm

Yükseliş

1759–1793

Joseph Fouché, 31 Mayıs 1759'da –Otranto dükü olmadan çok önce!– liman şehri Nantes'ta doğar. Ailesi denizci ve tüccar, ataları da denizcidir; onun için torunun da denizci, deniz tüccarı ya da kaptan olmasından daha tabii bir şey olamaz. Lakin bu ufak tefek, kansız, sinirli, çirkin oğlanın bu denli zorlu, o zamanlar gerçekten de hayli yiğitlik gerektiren bu mesleğe göre her tür yeterlikten yoksun olduğu erkenden ortaya çıkar. Kıyıda iki mil uzaklaştı mı deniz tutar, on beş dakika koştı mu ya da erkek çocukların oynadığı bir oyuna katıldı mı yorgun düşer. Anne babası böyle narin, çelimsiz bir fidanla ne yapacaklarını sorarlar endişeyle; zira 1770'lerin Fransa'sında entelektüel açıdan uyanık ve sabırsızca öne çıkmaya çalışan insanlara henüz yer yoktur. Yargıda, yönetimde, her işte ve her görevde yağlı arpalıklar soylulara ayrılmıştır; saray hizmetleri için kontluk armasına ya da sağlam bir baronluğa gerek vardır, orduda bile saçı ağarmış bir vatandaş en çok onbaşılığa kadar yükselebilir. Kötü yönetilen rüşvetçi krallıkta toplumun alt tabakasına yer yoktur şimdilik; dolayısıyla çeyrek yüzyıl sonra, onca zamandır ondan esirgenen, ellerini açıp yalvardığı her şeyi yumruğunun gücüyle talep etmesinde şaşılacak bir şey yoktur.

Geriyeye bir tek kilise kalır. Bin yaşındaki, dünyaya

dair bilgisi hanedanlardan katbekat üstün olan bu büyük güç daha akıllıca, daha demokrat ve daha hoşgörülü düşünür. Yeteneği olan her kişi için her zaman yeri vardır ve görünmez imparatorluğuna en alttakileri bile kabul eder. Küçük Joseph, Oratoryenlerin¹ okul sıralarında varlık gösterince eğitimi tamamlandığında kendisine matematik ve fizik öğretmeni olarak kürsü verilir, gözetmen ve mümessil olarak görevlendirilir. Yirmi yaşına geldiğinde, Cizvitlerin sürülmesinden beri Fransa'nın her yerinde Katolik eğitimini sürdüren bu tarikatta, yoksulluk içinde olsa ve pek istikbal vaat etmese de bir mevkisi, bir makamı ama her şeyden önemlisi ders verdiği, öğretirken öğrendiği bir okulu vardır.

Rahip yemini etseydi daha da yükselebilir, papaz, bir gün belki de piskopos ya da kardinal olabilirdi. Ama Joseph Fouché için tipiktir; kariyerinin henüz en alt basamağındaiken kişiliğinin karakteristik yanı ortaya çıkar: Kendini, herhangi bir kimseye ya da herhangi bir şeye geri dönüşü olmayacak şekilde, sonuna kadar vakfetmekten kaçınan biridir o. Ruhani kıyafet giyer, başının tepesi de rahipler gibi tıraşlıdır, diğer ruhani pederlerin keşiş hayatını paylaşır, cemaate mensup olduğu on yıl boyunca içsel ve dışsal olarak papazlardan farklı bir yanı yoktur. Ama daha yüksek düzeydeki kutsamaları kabul etmez, yemin etmez. Her zaman, her durumda olduğu gibi geri çekilme yolunu açık bırakır, dönüşme ve değişme imkânını... Kiliseye de tümüyle değil, geçici olarak bağlanır; tıpkı ileride devrime, Direktuar'a, konsüllüğe, imparatorluğa ve krallığa geçici olarak bağlanacağı gibi; insanlar

1. Biri 1575'te Roma'da Aziz Filippo Neri Oratuar Birliği adıyla, diğeri ise 1611'de Fransa'da İsa ve Günahsız Meryem Oratuar birliği adıyla kurulan, kilise görevlisi olmayan papazları bir araya getiren iki ayrı tarikatın üyelerine verilen ad. (Y.N.)

bir yana, Tanrı'ya bile hayat boyu sadık kalma zorunluluğunu hissetmez Joseph Fouché.

Yirmi ile otuz yaşları arasında, on yıl boyunca manastırın koridorlarında ve ıssız yemekhanelerinde gezinir bu solgun benizli, içine kapanık yarı papaz. Niort'da, Saumur'da, Vendôme'da, Paris'te ders verir, lakin yaşadığı yerler arasındaki farkları pek hissetmez, çünkü öğretmen bir papazın hayatı her şehirde benzer biçimde sessiz, kimsenin dikkatini çekmeksizin mütevazı ve yoksulluk içinde geçer; hep suskun duvarların ardında, hayattan kopuk... Latince, matematik ve fizik öğretilen yirmi, otuz, kırk öğrenci vardır; siyahlar içinde ayine götürülecek, yatakhaneyleyen gözetilecek solgun benizli erkek çocukları; bilimsel kitaplar arasında yalnız başına okumalar, yoksul öğünler, kötü ücretler, aşınmış, siyah bir elbise, manastıra yakışır iddiasız bir varoluş. Bir donup kalmışlık hali gibidir bu sessiz ve gölgede kalmış on yıl; gerçekdışı, zamanın ve mekânın ötesinde, verimsiz ve hırstan yoksun.

Ancak yine de manastır okulundaki bu on yılda Joseph Fouché sonraki yılların diplomatına sonsuz derecede yararlı olacak bir hayli şey öğrenir; her şeyden önce suskun kalabilme tekniğini, kendini gizlemenin ustalılık gerektiren sanatını, insanların ruhunu okuma ustalığını ve psikolojiyi. Bu adamın ömrünce, en tutkulu anlarında bile yüzünün her bir sinirine hâkim olması, suskun bir duvarı andıran hareketsiz yüzünde hiçbir zaman şiddetli bir öfke kabarması, kızgınlık ya da duygulanma görülememesi, en alelade olanı ile en korkunç şeyleri aynı tekdüze sesle, aynı umursamazlıkla dile getirmesi, imparatorun salonlarında da, en gürültülü patırtılı halk toplanmalarında da aynı sessiz adımlarla yürümeyi başarabilmesi – bu benzersiz kendine hâkim olma disiplini, dünya sahnesine çıkmadan çok önce, manastır yemekhanesinin

de, manastır yıllarında öğrenilmiştir; iradesi, uzun zaman önce Loyola'nın¹ dinî egzersizleriyle terbiye edilmiş ve hitabeti, yüzlerce yıllık papazlık sanatıyla gelişmiştir. Fransız Devrimi'nin üç büyük diplomatı Talleyrand, Sieyès ve Fouché'nin kiliseden gelmeleri bir rastlantı değildir belki de; onlar tribünlere çıkmadan çok önce insanlık sanatının ustası olmuşlardır. Onların çok ötesindeki kadim ortak gelenek önemli dakikalarda, aslında birbiriyle çelişen karakterlerine belli bir benzerlik kazandırır. Fouché bunların dışında demir gibi, sert bir özdenetim, lükse ve debdebeye karşı içsel bir dirence, özel yaşamını ve şahsi duygularını gizleyebilme yetisine sahiptir; hayır, Fouché'nin manastır koridorlarının gölgesinde geçirdiği yıllar heba olmamıştır, öğretmenliği sayesinde sonsuz sayıda şey öğrenmiştir.

Manastır duvarlarının arkasında, katı bir tecrit içinde yetişen bu kendine özgü, esnek ve huzursuz kafa, psikolojide ustalık mertebesine yükselmiştir. Yıllarca görünmez biçimde, sadece daracık bir ruhani çevrede etkinlik göstermiştir; lakin 1778'de Fransa'da toplumsal kasırğa başlamış ve manastır duvarlarına vurmaya başlamıştır artık. Masonluk kulüplerinde olduğu gibi Oratoryenlerin rahip hücrelerinde de insan hakları tartışılmakta, bu yeni tür merak, genç rahipleri burjuvalığa doğru itmektedir; matematik ve fizik öğretmenliği yapan bu kişide de çağın şaşılmasız keşiflerine, Montgolfier kardeşlere, ilk hava gemilerine, elektrik ve tıp alanındaki muhteşem icatlara karşı bir merak uyanır. Ruhban egemenler, entelektüel çevrelerle temas kurmaya çalışmaktadır; Arras'ta, "Rosati" adında çok tuhaf, dost canlısı bir çevre, bir tür "Schlarffia"², kentlin entelektüellerini canlı bir toplumsallık

1. Aziz Ignacio de Loyola (1491-1556): Cizvit tarikatının kurucusu. (Y.N.)

2. 10 Ekim 1859'da Prag'da kurulmuş dostluk, sanat ve mizah derneği. (Ç.N.)

içinde bir araya getirerek buna uygun bir ortam sunmaktadır. Orada işler oldukça alışılmadık biçimde yürümektedir, önemli bir saygınlığı olmayan küçük yurttaşlar şiirlerini okumakta ya da edebî konuşmalar yapmakta, askerlerle siviller bir araya gelmektedirler; fizik alanındaki yeni kazanımlar hakkında anlatacak çok şeyi olduğu için rahip öğretmen Joseph Fouché de hoş karşılanmaktadır. Çoğu kez dost çevrelerinde oturur, Lazare Carnot adlı istihkâm yüzbaşısı kendi yazdığı esprili dizeleri okurken ya da solgun yüzlü, ince dudaklı Avukat Maximilian de Robespierre (o zamanlar soyluluğuna önem verir) “Rosati” onuruna usanç verici masa başı nutukları atarken onlara kulak verir. Zira taşra hâlâ *dix-huitième*¹ felsefesinin son nefeslerinin keyfini çıkarmaktadır, Mösyö de Robespierre ölüm kararları vermek yerine zarif dizeler yazmakta, İsviçreli hekim Marat hiddetli komünist manifestolar yerine tatlı, duygusal bir roman kaleme almakta, kısa boylu teğmen Bonaparte, taşrada bir yerlerde, *Werther* taklidi bir uzun öykü üzerinde çalışmaktadır: Fırtınalar görünmeksizin ufkun ardında beklemektedir.

Lakin kaderin cilvesi: Tepesi tıraşlı rahip öğretmen tam da bu solgun, sinirli, engellenemez hırsılara sahip Avukat Robespierre’le özel bir dostluk kurar; ilişkileri enişte ile kayınbirader olma yolunda gayet güzel ilerlemektedir, zira Charlotte Robespierre, Oratoryenlerin bu öğretmenini ruhbanlığından kurtarma arzusundadır ve bütün sofralarda ikisinin nişanlanacağına dair fısıltılar dolmaktadır artık. Bu nişanın sonradan neden bozulduğu sır olarak kalmıştır; oysa bir zamanlar dostken daha sonra ölümüne kavga eden bu iki adam arasındaki, dünya tarihine geçen o korkunç nefretin kökleri burada saklıdır

1. (Fr.) On sekizinci. Burada 18. yüzyıl anlamında. (Ç.N.)

STEFAN ZWEIG, NAPOLÉON DÖNEMİNİN, ÖNEMİ UZUN SÜRE GÖZ ARDI EDİLMİŞ BİR KİŞİLİĞİ ÜZERİNE KALEME ALDIĞI BU DERİNLİKLİ KARAKTER ANALİZİYLE BİZLERE BİR KEZ DAHA HATIRLATIR: ÖZELLİKLE POLİTİKANIN ETKİ ALANINDA, TARİHİN SEYRİNİ BELİRLEYEN KİŞİLER, GÖZ ÖNÜNDE OLAN, AYDINLIK İDEALLERİN GÜDÜMLÜYLE HAREKET EDEN, KENDİLERİNE DESTANSI MİZAÇ ATFEDİLEN KAHRAMANLARDAN, POLİTİKACILARDAN, LİDERLERDEN ZİYADE, YAZARIN "ARKA PLAN TIPLERİ" OLARAK BETİMLEDİĞİ KİŞİLERDİR. GÖZ ÖNÜNDEKİ KAHRAMANLARDAN DAHA DEĞERSİZ GÖRÜLEN, TÜM HAMLELERİNİ SESSİZCE TARİH SAHNESİNİN KULİSİNDE PLANLAYAN, BECERİKLİ FİGÜRLER...

"NAPOLÉON'UN YÜZ YIL ÖNCE SÖYLEDİĞİ GİBİ, POLİTİKA 'LA FATALITÉ MODERNE', 'ÇAĞDAŞ YAZGI' HALİNE GELMİŞSE EĞER, BİZLER DE KARŞI SAVUNMA OLARAK BU GÜÇLERİN ARKASINDAKİ İNSANLARI, DOLAYISIYLA ONLARIN İKTİDARLARININ TEHLİKELİ GİZEMİNİ ÖĞRENMEİYİZ. JOSEPH FOUCHE'NİN HAYAT HİKAYESİ DE POLİTİK İNSAN TİPOLOJİSİNE BÖYLE BİR KATKI OLSUN."

